

Filip Čuček*

»Že v naprej je natančno preračunana vsaka možnost, kjer bi se dal v zadnjem hipu ujeti še kak košček slovenske zemlje.«

Delovanje mednarodne razmejitvene komisije na Štajerskem v letih 1920–23**

IZVLEČEK

V razpravi avtor analizira delovanje razmejitvene komisije na Štajerskem v letih 1920–23. Potem ko je senžermenska mirovna pogodba julija 1920 postala pravnomočna, je bila dva tedna kasneje v Parizu imenovana posebna mednarodna razmejitvena komisija, ki je imela nalogo, da na terenu definitivno določi mejo. V skladu s pogodbo je morala izdelati načrt dela in določiti mejo, sporna območja pa markirati in definirati na terenu. Komisija je vodila, organizirala in koordinirala dela na meji, po potrebi pa obiskovala sporna območja in preverjala mejne točke.

Ključne besede: Štajerska, Maribor, razmejitvena komisija, senžermenska pogodba, poveljna leta, 1920–23

* Dr., viš. znan. sod., Inštitut za novejšo zgodovino, Privoz 11, SI-1000 Ljubljana; filipc@inz.si

** Raziskava je bila opravljena v okviru raziskovalnega projekta J6–2574 *Ustvarjanje, vzdrževanje, ponovna uporaba: mejne komisije kot ključ za razumevanje sodobnih meja*, ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

ABSTRACT

“EVERY POSSIBILITY FOR SECURING ANY REMAINING PIECE OF SLOVENIAN LAND AT THE LAST MOMENT HAS BEEN CALCULATED IN ADVANCE.”

THE ACTIVITIES OF THE INTERNATIONAL DELIMITATION COMMISSION IN STYRIA BETWEEN 1920 AND 1923

In the following discussion, the author analyses the activities of the International Delimitation Commission in Styria between 1920 and 1923. Two weeks after the Treaty of Saint-Germain came into force in July 1920, a special International Delimitation Commission was appointed in Paris to determine the definitive border in the field. In accordance with the Treaty, it had to draw up a work plan, define the border, and identify and mark the disputed areas in the field. The Commission managed, organised, and coordinated the efforts at the border, visiting the disputed areas and checking the border crossing points as necessary.

Keywords: Styria, Maribor, Delimitation Commission, the Treaty of Saint-Germain, post-war years, 1920–23

Meje so večplastne in bolj ali manj nastajajo v »glavah«; razlike na eni in drugi strani meje se izražajo v drugačnih jezikih, navadah, običajih ali v verski pripadnosti. Manifestirajo se v sami pokrajini in tudi na zemljevidih. Meje se varujejo, spreminjajo in presegajo. Spreminjanju in preseganju zlahka sledimo na Štajerskem, kjer se je (še pred vznikom nacionalizmov v 19. stoletju) oblikovala jezikovna meja in se zasadila v javnosti. Nemško govoreče prebivalstvo je Spodnjo Štajersko dojemalo kot svojo (pra)staro posest; nemški jezikovni otoki so bili obkroženi s slovensko govorečim prebivalstvom, ki naj bi jih vse bolj ogrožalo. Slovenska stran je na drugi strani jezikovno mejo vse bolj enačila z nacionalno mejo in menila, da na Spodnjem Štajerskem prebivajo Slovenci z redkimi nemškimi enklavami. Nemštvo se po razpadu monarhije nikakor ni hotelo odreči svojemu staremu posestnemu stanju na severu (Celje je bilo preveč južno in ni več spadalo v interesno sfero), prav tako je želelo novi Avstriji priključiti strateško in gospodarsko pomembne predele (Dravska dolina, Slovenske gorice). Slovenska stran je diplomacijo na pariški mirovni konferenci skušala prepričati z jezikovno mejo. Toda realnost je bila nekje vmes. Nova meja, ki je Štajersko razdelila med dve novi državi, je bila pač produkt velesil, lobiranja ene in druge strani, naravnih pregrad, marsikje je razdelila posest obmejnega prebivalstva in ni zadovoljila ne ene ne druge strani. Toda postala (in ostala) je meddržavna meja dveh novih držav, ki jo je v zadnjih detajlih določila posebna mednarodna razmejnitvena komisija.

Tik pred koncem prve svetovne vojne (11. novembra 1918) je predzadnjega oktobra leta 1918, dan po nastanku Države SHS,¹ mariborski občinski odbor Maribor z okolico razglasil za sestavni del avstrijske države. Spodnještajersko nemštvo je želelo še z zadnjimi atomi močmi preobrniti tok dogodkov in si zagotoviti vsaj eno nemško trdnjavo na jugu bivše skupne dežele. Toda načrte jim je prekrizal Rudolf Maister, ki je dva dni zatem, 1. novembra zvečer, prevzel vojaško poveljstvo v mestu (in na celotnem Spodnjem Štajerskem), v noči na 23. november razorožil nemško varnostno stražo (Schutzwehr),² do konca meseca pa s svojimi borci zasedel Špilje, Radgono, Cmurek, Lučane, Marenberg in Muto. Nekoliko modificirano demarkacijsko črto (Maister se je moral umakniti iz Lučan in Cmureka) mu je uspelo zadržati do konca bojev sredi februarja 1919, ko je bila med štajersko deželno vlado v Gradcu in Narodno vlado v Ljubljani podpisana mariborska pogodba, ki je začasno avstrijsko-jugoslovansko (demarkacijsko) mejo določila na tej liniji.³

Po razpadu monarhije je bilo evforijo na slovenski strani čutiti na vsakem koraku,⁴ medtem ko je bilo spodnještajersko nemštvo odrezano od stare domovine. Nova Nemška Avstrija je bila prešibka, da bi mogla resneje poseči na jug, prav tako je bila tista naslednica »rajnke« monarhije, ki je morala nase prevzeti breme porazenke. Slovenizacija in deavstrizacija⁵ sta postali eni glavnih tem, ki sta polnili časopise. Mnogi Nemci, ki so bili aktivno vključeni v narodnopolitično konfrontacijo, so že na začetku novembra 1918 zapustili novo državo. Sledili so jim najvišji državni uradniki, kmalu pa še drugi javni uslužbenci, ki so po odslovlitvi iz službe in izgubi službenih stanovanj čez noč ostali brez eksistence. Nemštvo je bilo vse bolj prestrašeno. Toda vprašanje, komu bo pravzaprav pripadel severni del Spodnje Štajerske, je ostalo odprto, saj je o meji med novonastalima državama odločala senžermenska mirovna konferenca. Na eni in drugi strani meje sta se oblikovali dve novi državi, ki sta vsaka zase hoteli čim večji delež spornega ozemlja.

Avstrija je vztrajala pri sklenjenem nemškem posestnem stanju, kar je bila popolnoma diametralna zahteva slovenskim težnjam. (Spodnještajerski) Nemci mesta ob Dravi nikakor niso želeli izgubiti. Slovenska stran je na drugi strani menila, da bo »naša severna meja čisto gotovo Mura, Radgono bo spadala pod Jugoslavijo, ravnotako tudi Spielfeld, Ernovž, Gomilica, Lučane, Arvež in Ivnik«. Dravska dolina,

1 Več o Državi SHS gl. Jurij Perovšek, *Slovenska osamosvojitve v letu 1918* (Ljubljana: Modrijan, 1998). Jurij Perovšek, *Slovenski prevrat 1918* (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2018).

2 Prim. Gregor Jenuš, *Ko je Maribor postal slovenski* (Maribor: ZRI dr. Franca Kovačiča, 2011), 94–108. Bruno Hartman, »Prevat v Mariboru,« *Studia Historica Slovenica* 2, št. 1 (2002): 192–201. Boštjan Zajšek, »'Raje pa hočemo nemško umreti, kakor laško ali slovansko trohneti' – mariborski Nemci v letu 1918,« *Studia Historica Slovenica* 19, št. 2 (2019): 419–66.

3 *Nemci in Maribor*, ur. Jerneja Ferlež (Maribor: Umetniški kabinet Primož Premzl, 2012), 59, 65. Prim. Matjaž Klemenčič, »Germanizacija slovenske Štajerske, ki jo je preprečil poseg generala Rudolfa Maistra,« *Časopis za zgodovino in narodopisje* 82, št. 2–3 (2001): 51–55.

4 Več gl. Boštjan Zajšek, *Jugoslavija prihaja* (Maribor: Pokrajinski arhiv, 2018), 7–13.

5 Ervin Dolenc, »Deavstrizacija v politiki, upravi in kulturi v Sloveniji,« v: *Slovensko-avstrijski odnosi v 20. stoletju*, ur. Dušan Nečak et al. (Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2004), 81–94. Andrej Rahten, *Po razpadu skupne države* (Celje: Celjska Mohorjeva družba; Celovec: Mohorjeva družba; Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2020), 206–23.

severne Slovenske gorice, Šentilj z okolico, Apaška kotlina, Radgona (in ostali kraji ob jezikovni meji) so bili vsekakor visoko na prioritetni lestvici slovenskih načrtov oziroma teženj, da čim večji del severne Spodnje Štajerske pripade h Kraljevini SHS.⁶

Poleti 1919 je bila vsa pozornost usmerjena v Pariz. Seveda je v Gradcu vrelo; vsenemški list *Grazer Tagblatt* je pisal, da Avstrija ne more sprejeti mirovne pogodbe, saj Kraljevina SHS sega po ozemljih, ki so že od karolinške dobe nemška, po mestih, ki so od nastanka poseljena z nemškimi meščani in delavci. Jezikovna meja tako nikakor ne more biti tudi nacionalna meja, saj bodo na ta način izgubljena nemška mesta in trgi. Več 10.000 Nemcev bo pahnjenih pod jugoslovansko oblast. Časnik je problematiziral izgubo železniške proge Lienz–Maribor, rodovitnih spodnještajerskih področij, vodnih virov v Dravski dolini, rešitev pa videl v plebiscitu. Graško vsenemštvo je bilo prepričano, da bo sprejeti mir povzročil gorje tisočev Nemcev pod Jugoslavijo, da bodo vsi v gospodarsko odvisnem položaju, da nemških šol ne bo in da bo nova oblast Nemcem prepovedala uporabo materinščine, kar bo vodilo k slavizaciji nemštva. Deželo med Muro in Dravo je videlo kot v vseh pogledih izredno pomembno za preostalo Štajersko.⁷

Podpis pogodbe, ki je mejo (razen Radgone) v bistvu določil na južni (jugoslovanski) demarkacijski liniji,⁸ nemškega prebivalstva, ki je definitivno ostalo pod Kraljevino SHS, seveda ni navdušil, saj si je obetalo več (jugoslovanska stran je prav tako želela večji kos, a se je morala z danimi razmerami sprijazniti). Graško (in ostalo štajersko) vsenemštvo je delilo ogorčenje s spodnještajerskim nemštvom. Takoj po podpisu pogodbe je v Obrajni/Halbrein tik ob meji pričel izhajati časnik *Deutsche Grenzwacht* in (ob graškem listu) zastopal vsenemško politiko ob meji. Ob prvi obletnici zloma nemškega rajha sta tako *Deutsche Grenzwacht* kot *Grazer Tagblatt* naglašala bolečino, ki je doletela nemštvo, in menila, da je bilo veliko ozemlja ukradenega in da so izgubili veliko svojih ljudi. *Tagblatt* je krivca za nastali položaj iskal tudi v avstrijski vladi, ki ni vključila več strokovnjakov iz mejnega območja, pač pa se je »zanesla« na svoje dunajske diplomate, ki jim za južno mejo sploh ni mar. Prav tako so bili skeptični nad sestavljanjem komisije, ki je imela (skupaj z jugoslovansko komisijo in zunanjimi arbitri) nalogo na terenu urediti še zadnje podrobnosti pred ratifikacijo pogodbe. Na graškem Freiheitsplatzu so na vso moč »navijali« za lokalnega predstavnika, saj so hoteli nekoga, ki pozna razmere do obisti, do zadnje kmetije, ki je naše krvi in ki čuti s prebivalci. Protestniki so enoglasno vpili, da mora biti rop popravljen, Maribor, Ptuj in celotna Dravska dolina itd. so bili nemški in morajo nemški ostati.⁹

6 Prim. Lojze Penič, *Boj za slovensko severno mejo 1918–1920* (Maribor: Muzej narodne osvoboditve, 1988).

7 *Grazer Tagblatt*, 13. 6. 1919, 12.

8 Prim. Heinz König, »Die Festlegung von Staatsgrenzen. Der maßgebliche Beitrag der Geodäten zur Realisierung von Grenzen,« *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs* 9, št. 2 (2019): 483–87. 10.1553/BRGOE2019–2s471. Heinz König, »Die Grenze mit dem Serbisch–Kroatisch–Slowenischen Staat,« v: *Der Vertrag von St. Germain*, Kommentar, herausgegeben von DDr. Herbert Kalb, Dr. Thomas Olechowski, Dr. Anita Ziegerhofer unter Mitwirkung von Laura Rathmanner und Stefan Wedrac (Wien: MANZ'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2021), 134, 135.

9 *Grazer Tagblatt* (Abendblatt), 24. 11. 1919, 4.

Potem ko je senžermenska pogodba 16. julija 1920 postala pravnomočna,¹⁰ se je obmejni pritisk (nasilje nad obmejnimi prebivalstvom)¹¹ nekoliko sprostil. Nad ponovno priključitvijo »prastarega« nemškega mesta Radgone, ki je končno postalo svobodno, medtem ko se bodo ostali kraji do Špilja v kratkem znebili slovanskega jarma, je zelo navdušenje. Radgona naj bo zgled za (trenutno izgubljene) nemške kraje na Spodnjem Štajerskem, Radgona naj zbistri in predrami Maribor, Ptuj, Slovensko Bistrico, Pragersko, Lenart, Celje, Ormož, Rogaško Slatino, Konjice, Vitanje, Vojnik, Brežice, Dravsko dolino s starim nemškim Marenbergom in druge kraje, kjer še živijo ostanki nemštva, je navajal graški *Tagblatt*. Z grenkobo je pisal o priključitvi Apaške kotline k Jugoslaviji, kljub temu pa menil, da bo nemštvo nekoč znova gospodar tudi na Spodnjem Štajerskem, ki so ga tako nasilno zavzeli jugoslovanski barbarski vojaki.¹²

Toda meja kljub vsemu še zmeraj ni bila povsem dokončna. V teh napetih razmerah je bila dva tedna od pravnomočnosti pogodbe v Parizu imenovana nova mednarodna razmejitvena komisija, ki je imela nalogo, da na terenu definitivno določi mejo. V skladu s pogodbo je morala izdelati načrt dela in določiti mejo, sporna območja pa markirati in definirati na terenu. Komisija je vodila, organizirala in koordinirala dela na meji, po potrebi je obiskovala sporna območja, preverjala mejne točke, na periodičnih sejah proučevala obstoječo dokumentacijo, predlagala morebitne mejne popravke, ki jih je posredovala vladam obeh zainteresiranih držav, prav tako pa sodelovala pri izdelavi novih mejnih listin oziroma državnih mejnih pogodb. Na terenu je deloval tehnični odsek, ki je po njenih navodilih izvajal meritve in določeval mejne točke.¹³ »Na nekaterih točkah mora šele na licu mesta določiti mejno črto, na drugih pa upoštevati posebne gospodarske interese, ki jih mirovna pogodba ne predvideva. Samo gospodarske interese; narodopisni ne pridejo v poštev.«¹⁴ Komisija je tako morala fiksirati »a) najprej meje, opisane v mirovnih pogodbah; b) nato meje, ki bodo določene po raznih plebiscitih, kakor so predpisane v omenjenih pogodbah«. Komisija je smela »celo v primerih, ki niso predvideni v specialnih pogodbenih stipulacijah, spremeniti pripadnost kraja, imenoma označenega v pogodbi, pod pogojem, da je ta sprememba neznatne važnosti in če se kaj takega sklene v komisiji soglasno. One morajo gledati na to, da se v vseh slučajih kar največ mogoče držijo definicij v pogodbah ter se ozirajo kolikor mogoče na upravne meje in lokalne gospodarske interese, izključujoč kakršenkoli nacionalen, jezikoven ali verski razlog.«¹⁵ Glede na to, da je ponekod »nova državna meja posameznike hudo zadela, se bo to dalo, kolikor mogoče, zdaj urediti

10 Prim. Heinz König, »Die Staatsgrenzen Österreich«, *Österreichische Zeitschrift für Vermessung und Geoinformation* 85, št. 2 (1997): 144, 145.

11 StLA, Stenographisches Protokoll über die 28. Sitzung der steiermärkischen provisorischen Landesversammlung am 7. Mai 1920, 545–48.

12 *Grazer Tagblatt* (Abendblatt), 26. 7. 1920, 1. Prim. Filip Čuček, »'Volkovi in hijene'. Primeri 'obračuna' s spodnještajerskim nemštvom (in vsenemške 'obrambe domovine') v prevratni dobi«, *Prispevki za novejšo zgodovino* 61, št. 2 (2021): 67–102.

13 Prim. Laura R. Rathmanner, »Kommissionen, Ausschüsse, Tribunale: Internationale Einrichtungen im Staatsvertrag von St. Germain«, *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs* 10, št. 1 (2020): 89–93. 10.1553/BRGOE2020–1s87. König, »Die Staatsgrenzen Österreich«, 145–48.

14 *Murska straža*, 17. 7. 1920, 1.

15 *Slovenski narod*, 10. 8. 1920, 1. *Marburger Zeitung*, 11. 8. 1920, 1.

in popraviti. / ... / V splošnem se za naše meje ne da nič več storiti. Kar smo izgubili, je izgubljeno; kar imamo, to nam ostane. Izključeno je, da bi po tej poti dobili še Radgono ozir. njene slovenske vasi. Skrbeti moramo, da nam, če mogoče, komisija za uredbo meje zasigura prosti tranzit preko Radgone v Prekmurje.«¹⁶

Komisijo so pod predsedstvom vodje angleške delegacije, podpolkovnikom A. J. Cravenom, sestavljale še avstrijska, jugoslovanska, japonska, italijanska in francoska delegacija. »Avstrijska delegacija: Komisar, major Eduard Steyrer, tolmač, okrajni komisar Einsteiner, teh. pom. nadinž. Martinz, tajnik, poročnik Hans Shuber (4 oficirji). Angleška delegacija: Komisar, podpolk, A. J. Craven in eden tehn. pom. (2 oficirja). Francoska delegacija: Komisar, kom. Andre Jocard (1 oficir). Japan. delegacija: Komisar, kom. Genji Nagamochi (1 oficir). Italijanska delegacija: Komisar, major Enrico Calma in še dva (3 oficirji).«¹⁷ Jugoslovansko delegacijo je vodil general Ante Plivelić, v pomoč so mu bili še »general Dušan Stepanovič, poslaniški svetnik dr. Ilija Šumenkovič in Srečko Pešič. Komisija bo najprej pričela z delom pri določitvi meja med našo državo in Nemško Avstrijo in sicer početkom meseca avgusta. / ... / Nadejamo se, da bo v tej komisiji tudi kak naš strokovnjak, ki temeljito pozna naše meje, sicer se nam lahko prigodi, da bomo na vseh koncih opeharjeni.«¹⁸

Slovenski poslanec Josip Hohnjec je v beograjskem narodnem predstavništvu že julija opozarjal na resnost razmer na severu države. »V mirovni pogodbi so mejne smernice potegnjene bolj z glavnimi črtami, koje se držijo toka rek, razvodja rek in potokov ter starih mej med političnimi okraji, in ne upoštevajo dejstva, da tudi onstran teh glavnih smernic stanuje velik broj ljudi, ki iz narodopisnih in gospodarskih razlogov spadajo k nam. / ... / Kako so te splošne mejne smernice na poedinih točkah potrebne rektifikacije, se vidi iz tega, da n. pr. ponekod ločijo cerkev od šole, čeprav sta obe poslopji eno prav blizu drugega; cerkev bi ostala v naši državi, šola pa bi pripadla sosedni. Komisija bo torej, ako bo postopala objektivno in pravično, morala ne samo iz narodopisnih in gospodarskih, marveč tudi iz cerkvenih in šolskih razlogov državne meje na posameznih točkah potegniti tako, kakor to zahteva naše ljudstvo ob meji.«¹⁹ Tudi nad izborom delegatov slovenska javnost ni bila nič kaj navdušena. »Obmejni Slovenci smo že večkrat zahtevali, naj se določijo za to komisijo zastopniki, ki temeljito poznajo naše meje in se bodo vedeli z vso odločnostjo postaviti proti nemškim zahtevam. / ... / Imena članov te komisije so obmejnim Slovencem popolnoma neznana in ne vzbujajo zaupanja. / ... / Jasno je, da gospodje ne poznajo obmejnih razmer, da jim je severna meja španska vas. / ... / Saj ne trdimo, da niso sicer dobri diplomati in da bi kje drugje ne delali časti naši državi, ampak na severno mejo smo pričakovali druge može. Upali smo, da pridejo naši narodni sobojevniki, ki poznajo do pičice naš narodnostni boj in imajo izkušnje, ki so vredne več nego na pr. čin ‚poslaniškega svetnika‘. Izkušenj je treba, ako se hočemo izogniti zvito in temeljito pripravljenim nemškim

16 *Murska straža*, 12. 8. 1920, 1

17 *Straža*, 13. 8. 1920, 3. *Arbeiterwille*, 11. 8. 1920, 6.

18 *Slovenski narod*, 16. 7. 1920, 1. Prim. Tone Zorn, »'Murska straža' o slovenski severni meji in o Prekmurju v letih 1919/1922,« *Zgodovinski časopis* 34, št. 4 (1980): 420, 421.

19 *Murska Straža*, 5. 8. 1920, 3.

političnim zankam.«²⁰ Po številnih pozivih se je jugoslovanski delegaciji v naslednjih dneh vendarle pridružil še vodja ljubljanskega poverjenišтва za notranje zadeve dr. Leonid Pitamic.²¹

Sicer sta se tako slovenska (jugoslovanska) kot avstrijska stran skušali na prihod komisije čim bolje pripraviti. »Nemške intrige« so se začele že precej prej,²² v Mariboru in okolici pa se je pričela pojavljati »živahna nemška agitacija za prirejanje nemških demonstracij pred razmejitveno komisijo, da bi s tem pokazali nemški značaj pokrajine in vplivali na komisijo.«²³ Avstrijske priprave so bile temeljite. »Že v naprej je natančno preračunana vsaka možnost, kjer bi se dal v zadnjem hipu ujeti še kak košček slovenske zemlje.«²⁴ Na drugi strani je slovenska stran 8. avgusta v Gornji Radgoni organizirala »veliko manifestacijsko zborovanje za našo severno mejo. / ... / Šesttisočglava množica se je zbrala na prostoru pred tamošnjo Posojilnico. / ... / V resolucijah se odločno in ogorčeno protestira proti nezaslišani krivici, ki se nam je zgodila s tem, da so nam ugrabili in izročili Avstriji Radgono in okoliške vasi, s čimer so nas tudi na tako nenaraven način ločili od Prekmurja.«²⁵

Komisija je imela sedež v Mariboru, z delom je pričela 12. avgusta oziroma dva tedna po imenovanju. V Maribor so se člani pripeljali naslednji dan, sprejeli so jih »zastopnik ljubljanske deželne vlade poverjenik Dušan Sernec, predsednik jugoslovanske obmejne komisije general Plivelič, okr. glavar dr. Lajnšič, vladni komisar dr. Leskovar in večje število zastopnikov raznih uradov in korporacij. / ... / Na večer ob 6. uri se je vršil v mestnem parku na čast komisiji koncert vojaške godbe, ki so mu prisostvovali zavezniški zastopniki in mnogobrojno občinstvo.«²⁶

Člani komisije so bili nastanjeni v hotelu »Meran', ki je popolnoma spremenjen v privatna stanovanja z vsemi udobnostmi, uradovala pa bo komisija v poslopju dekliškega zavoda Vesna'. / ... / V pritličju se nahajajo stražnice, ordonance ter spalnice za podčastnike vseh delegacij. V prvem nadstropju je v sredini pisarna predsednika Cravena, na desno je posvetovalna dvorana, okrog pa pisarne posameznih delegacij, ki imajo razen italijanske ter japonske, ki sta skupaj, vsaka svoj lokal. Drugo nadstropje je na razpolago naši delegaciji, ki ima razne oddelke.«²⁷ Komisija je imela prve formalne seje hitro po začetem delu, s stvarnim delom je pričela teden dni kasneje. »Ker je vezana strogo na določbe mirovne pogodbe, je izključeno, da bi mogla mejo bistveno spremeniti, tako da bo ostala današnja začasna mejna črta v glavnem tudi zanaprej. Komisija bo delala v Mariboru. Le v izrednih slučajih, v katerih bo potreben krajevni izvid ali zaslišanje krajevnih interesentov, se bo podala komisija na mejo samo, da reši sporno vprašanje. To delo komisije je preračunano približno na mesec dni. Potem začne poslovati tehnični odsek, ki bo na podlagi navodil in sklepov komisije določil mejo v naravi in postavil

20 Murska straža, 24. 7. 1920, 2.

21 Jugoslavija, 3. 9. 1920, 3.

22 Jugoslavija, 14. 8. 1920, 1.

23 Jugoslavija, 18. 8. 1920, 1.

24 Murska straža, 24. 7. 1920, 2.

25 Slovenec, 14. 8. 1920, 4. Straža, 13. 8. 1920, 2.

26 Straža, 16. 8. 1920, 3.

27 Mariborski delavec, 13. 8. 1920, 2.

državne mejnike. Delo tehničnega odseka bo trajalo 3–4 mesece, nakar se bo razmejitvena komisija vnovič sestala in se z ogledom na licu mesta prepričala, če odgovarjajo resnične meje njenim sklepom.«²⁸

V razglasu za obmejno prebivalstvo, ki ga je komisija izdala v francoskem, nemškem in slovenskem jeziku, je naznanjala »prebivalstvu prizadetih krajev, da je po določilih senžermenske pogodbe, člen 29, njena naloga edino le ta, da določa na terenu (v naravi) meje, opisane v navedeni pogodbi.«²⁹ V razglasu je bilo torej jasno, tako slovensko časopisje, da so »vsa pričakovanja obmejnih nemčurjev, da bodo morda z nacionalističnimi demonstracijami izsilili od komisije kako njihovim nacionalističnim namenom in težnjam ugodno rešitev v prid Nemški Avstriji, brez vsakega upa na uspeh«, potem ko je štajerska deželna vlada objavila komunike, v katerem je navajala, da prebivalstvo obmejnih krajev »povsem neovirano in svobodno izrazi svoje želje razmejitveni komisiji«. Po mnenju slovenskega tiska je bilo nujno, »da je v tem smislu pravilno poučeno obmejno prebivalstvo, ker bo posledice vsakega nekorektnega vedenja prebivalcev pred razmejitveno komisijo morala nositi dotična država, ki ga je zakrivila s pomanjkljivimi ali netočnimi, javnosti namenjenimi informacijami«.³⁰

Triindvajsetega avgusta je tehnično osebje razmejitvene komisije odšlo na začasno mejo severno od Dravograda, »na takozvani Kapunerkogel, da tam določi definitivno mejo, člani medzavezniške komisije pa so pričeli s pregledovanjem obmejnega ozemlja in so si ogledali kraje od Špilja proti Lučanam in Marenbergu. Zlasti so se zanimali za mejno črto pri Špilju in Sv. Lovrencu.«³¹ Meja je bila v tem delu za slovensko stran nesporna, tako da večjih sprememb ni bilo pričakovati. Avstrijsko časopisje pa je menilo drugače, saj je po njegovem več občin (npr. Kapla na Kozjaku), ki so bile »s srcem in dušo« nemške (»mit Herz und Sinn strebt sie zu Deutschösterreich«), gravitiralo k Avstriji.³² Nemci so tako »izdali posebne letake, kjer poživljajo obmejno prebivalstvo, naj se ob prihodu komisije zbira v skupinah in vpije: ‚Nur deutsch!‘«.³³

Čez dva dni se je general Plivelic sestal s predstavniki deželne vlade in divizijskega poveljstva v Ljubljani, kjer jim je poročal o razmerah na meji, komisija pa se je podala v štirih avtomobilih proti Radgoni.³⁴ V Cmureku je komisijo pozdravil »štajerski deželni predsednik Anton Rintelen. Komisija je nato potovala skozi Apaško kotlino, kjer so nekateri nahujskani nemškutarji sprejeli komisijo z avstrijskimi in bivšimi štajerskimi zastavami«³⁵ ter vpitjem »‘Heil Österreich‘ in sličnim«.³⁶ Komisija se je nato podala na Muto in na vrh k Sv. Urbanu. Od tukaj je »pregledala vse obmejno ozemlje tega odseka in kotlino med bistriškim potokom in Krumpahom do točke nad

28 *Jugoslavija*, 17. 8. 1920, 1.

29 *Jugoslavija*, 19. 8. 1920, 1. *Slovenski narod*, 20. 8. 1920, 2. *Grazer Tagblatt* (Abendblatt), 18. 8. 1920, 12. *Marburger Zeitung*, 19. 8. 1920, 1.

30 *Murska straža*, 19. 8. 1920, 1.

31 *Jugoslavija*, 24. 8. 1920, 1.

32 *Grazer Tagblatt*, 22. 7. 1920, 4.

33 *Murska straža*, 26. 8. 1920, 2.

34 *Jutro*, 27. 8. 1920, 3.

35 *Jugoslavija*, 28. 8. 1920, 1.

36 *Tabor*, 29. 8. 1920, 4, 5.

Sv. Lovrencem« in sprejela »zastopnike obmejnih občin in posamezne posestnike ter jih zasliševala glede njihovih gospodarskih teženj, ki so v zvezi z definitivno določitvijo obmejne črte«. ³⁷ Ogleda se je znotraj jugoslovanske delegacije udeležil tudi »vodja poverjenišтва za notranje zadeve univ. prof. dr. Pitamic, potem okrajni glavar slovenjgraški dr. Ipavic, načelnik marenberškega okrajnega zastopa inženir Pahernik, župani občin Sv. Primož nad Muto in Pernice, župnik Trinkaus iz Sv. Jerneja ter mnogo uglednih posestnikov, ki imajo svoja posestva ob meji.« ³⁸

Slovensko časopisje ni pričakovalo, da bo obmejno nemško prebivalstvo ravnalo kaj drugače kot v primeru Apaške kotline pred nekaj dnevi. ³⁹ Sicer ni uganjalo »takih komedij kakor v Apaški kotlini«, a vendarle je na podoben način poskušalo vplivati na razmejitveno komisijo tudi na njenem obhodu med Košenjakom (Hühnerkogel, op. a.) in Sv. Lovrencem. »Avstrijski agenti so spravili kolikor mogoče veliko število primerno nahujskanih ljudi na lice mesta, da bi s svojimi izjavami izrabili kako odločitev glede meje. / ... / Okrog 80 % došlega prebivalstva je bilo takega, ki je skušalo le narodnostne momente spraviti v ospredje.« ⁴⁰ Če je razmejitvena komisija že določila državno mejo severno od Dravograda proti Marenbergu, kjer praktično ni našla nobene sporne točke, se glede mejne črte od Košenjaka do Sv. Duha (na Ostrem vrhu, op. a.) ni mogla zediniti. »Francoski in japonski član sta se odločno postavila na naše stališče, Italijan se je seveda zavzel za Nemce.« ⁴¹ Zaradi neenotnega stališča komisije sta se jugoslovanska in avstrijska delegacija dogovorili za neposredna pogajanja, izid pogajanj pa sklenili predložiti »celokupni komisiji v odobritev«. ⁴²

Toda obe delegaciji sta predlagali vsaka svoj načrt podrobne določitve meje. Komisija se je v naslednjih dneh zato brez »naših in avstrijskih članov« večkrat podala na obmejno ozemlje med Košenjakom in Sv. Lovrencem, »da se na licu mesta podrobno informira o krajevnih razmerah«. ⁴³ Končno je »na predlog našega delegata in proti predlogu nemških delegatov odločila, da se mora državna meja v sektorju Košenjak – Sv. Lovrenc držati natančno v mirovni pogodbi fiksiranih točk. Regulacija meje je dopustna samo med temi fiksiranimi točkami in sicer tako, da se približuje kolikor mogoče idealni premi črti med določenimi točkami.« ⁴⁴

Z načelno določitvijo meje pri Sv. Duhu se je meja iz poprejšnje demarkacijske črte pri Lučanah pomaknila precej na jug. To pa je slovensko časopisje vznemirilo, še posebej zaradi potencialne nevarnosti Dravske doline (in falske elektrarne). »Zračna črta od elektrarne do meje znaša samo kake tri kilometre. To se pravi, da nam more severni sosed v slučaju spora / ... / v prvem trenutku s svojega ozemlja porušiti falsko elektrarno in s tem onemogočiti delovanje vseh onih mnogoštevilnih podjetij in gospodarstev, ki bodo dobivala iz falske elektrarne moč. To je silno važno vprašanje za

37 *Jugoslavija*, 1. 9. 1920, 1.

38 *Jugoslavija*, 3. 9. 1920, 3.

39 *Tabor*, 1. 9. 1920, 2, 3.

40 *Jugoslavija*, 3. 9. 1920, 1.

41 *Jutro*, 1. 9. 1920, 1.

42 *Murska straža*, 2. 9. 1920, 1.

43 *Jugoslavija*, 11. 9. 1920, 1. *Straža*, 13. 9. 1920, 2.

44 *Slovenec*, 14. 9. 1920, 2.

naše gospodarsko življenje, vsled česar želimo, / ... / da se z ozirom na falsko elektrarno določi končna meja na vsak način severno od Lučan.«⁴⁵

Stališče slovenskega tiska seveda ni spremenilo odločitve komisije, ki je »pričela sedaj z določevanjem točk nad Dravogradom in Muto, ki bodo tvorile definitivno mejo med nami in Avstrijo«,⁴⁶ nato pa se je začela »pečati s proučevanjem in določanjem meje od Sv. Urbana do Sv. Lovrenca. V tem odseku so hoteli Nemci tolmačiti mirovno pogodbo v našo škodo tako, da bi tekla meja 5–6 km južneje kakor sedaj.«⁴⁷ Josip Hohnjec je sredi septembra v Beogradu izrecno poudaril, da je »naša nujna zahteva, da postopa delimitacijska razmejitvena komisija / ... / brez protežiranja Avstrije in brez zapostavljanja naše države in njenih pravic. Nikakor ne moremo dopustiti, da bi duh, ki obvladuje to komisijo in njeno delo, bil prešinjen z vonjem italijanskih simpatij za Avstrijo. / ... / K temu morajo priti tudi oni kraji, ki sicer ležijo onstran na splošno določene črte, ki pa iz narodopisnih, gospodarskih, politično in cerkvenobčinskih in šolskih razlogov spadajo k nam.«⁴⁸

Konec septembra se je komisija podala v »Št. Jernej, dne 1. oktobra pa v občino Radvanje in Mlake, da na licu mesta podrobno prouči položaj«. Med jugoslovansko in avstrijsko delegacijo so se pričela neposredna pogajanja glede mejne črte med Sv. Duhom in Muro.⁴⁹ V začetku oktobra »je bila razmejitvena komisija zopet na obmejnem ozemlju pri Sv. Urbanu in Sv. Lovrencu ter se je podrobno informirala o krajevnih razmerah in željah prebivalstva.«⁵⁰

Medtem je Slovincem precej naklonjenega⁵¹ japonskega člana Nagamochija, ki je bil imenovan za člana reparacijske komisije v Parizu, zamenjal polkovnik Jamaguchi.«⁵² Člani komisije (razen Plivelića) so se mudili na uradnem obisku na Dunaju⁵³ (kar slovenskega časopisja ni pustilo ravnodušnega), nato pa si je slovenski tisk obetal »odločitev glede definitivne meje med Košenjakom in Sv. Lovrencem.«⁵⁴ Komisija se je po povratku podala na »obmejno ozemlje v Puhbaški jarek in zapadno od njega«, nato pa »na Košenjak, kjer je pregledala dosedanje tehnično delo ter določila točke, na katerih se postavijo mejni kamni.«⁵⁵

Toda zaradi nesprejemljivih predlogov in zahtev avstrijskih delegatov se je zadeva nekoliko zavlekla.⁵⁶ Avstrijska delegacija je namreč vztrajala pri zahtevah, »ki so za nas nesprejemljive. / ... / Bajе zahteva mejo, ki bi bila v nasprotju z mirovno pogodbo.«⁵⁷ Neposredna pogajanja so bila tako »vsled obojestranskih nepremostljivih nasprotstev prekinjena ter bo o predmetu odločeval plenum razmejitvene komisije.«⁵⁸

45 *Nova Doba*, 4. 9. 1920, 2.

46 *Jugoslavija*, 15. 9. 1920, 1.

47 *Jugoslavija*, 16. 9. 1920, 1

48 *Slovenec*, 19. 9. 1920, 2.

49 *Murska straža*, 30. 9. 1920, 3.

50 *Tabor*, 7. 10. 1920, 3.

51 *Straža*, 13. 10. 1920, 3.

52 *Jugoslavija*, 12. 10. 1920, 2.

53 *Grazer Tagblatt (Morgenblatt)*, 7. 10. 1920, 9.

54 *Tabor*, 7. 10. 1920, 3.

55 *Tabor*, 20. 10. 1920, 2.

56 *Ibidem*.

57 *Murska straža*, 21. 10. 1920, 1.

58 *Tabor*, 26. 10. 1920, 3.

Zaradi novih zahtev Avstrije, ki je po koroškem plebiscitu postala bolj nepopustljiva, prav tako pa tudi zaradi slabega vremena, je delo komisije napredovalo počasi.⁵⁹ Komisija je medtem odšla »v Špilje, od koder se pelje po Muri do Radgone, da pregleda tok reke«. ⁶⁰ Slovensko časopisje je menilo, da lahko »po vseh znamenjih sodimo, da bo medzavezniška komisija še dolgo stavila naše državne mejnike. Prvotno so poročali, da bo okrog 1. decembra gotova z delom, zadnja vest pa pravi, da bo razmejitveno delo končala šele spomladi.« ⁶¹ Vsemu navkljub je komisija »pregledala dosedanje tehnično delo v tem odseku in ga odobrila, le na Košenjaku samem so se dognale nekatere neskladnosti s sklepi komisije«. ⁶² Dejansko se jugoslovanski in avstrijski komisar nista mogla sporazumeti glede črte, ki bi tvorila mejo med Košenjakom in Sv. Lovrencem, zato so »komisarji neinteresiranih držav« dokončno določili mejo »na način, da pripada skoro vsa občina Mlake, izvzemši mali del kat. občine Mlake, Avstriji, dočim se občina Sv. Primož razdeli tako, da pripade večji del kat. občine Radvanje Avstriji, manjši del te občine in del kat. občine Sv. Jernej s cerkvijo in šolo Jugoslaviji«. ⁶³

To seveda ni zadovoljilo slovenskega časopisja, ki je glasno izražalo svoje nezadovoljstvo. Olje na ogenj so vsekakor prilile avstrijske zahteve severno od Maribora, kar je seveda vodilo v odkrit spor med obema zainteresiranima stranema. »Avstrija zahteva vse ozemlje severno od Leiteršperka, tako da bi bila avstrijska meja oddaljena le par streljajev od Maribora.« Avstrijci so pričeli »sedaj ostro diplomatično ofenzivo proti nam, pri čemur jih podpira posebno Italija, / ... / sedaj pa agitirajo v spornem ozemlju med ljudstvom z veliko živahnostjo.« ⁶⁴

Komisija je medtem določila dokončno mejo na črti Košenjak–Sv. Urban–Sv. Jernej. »Nova meja poteka najprej po dolžini vzhodno od Košenjaka proti Sv. Urbanu, nato se odcepi kakih 800 m jugovzhodno od Sv. Urbana proti severu, poteka ob Mlaškem potoku do izliva v Bistriški potok, nato pa jugovzhodno kaka 2 kilometra ob tem potoku južno. Za tem gre vzporedno z Bistriškim potokom približno pol kilometra vzhodno od tega potoka do južne meje kat. občine Radvanje, sledi meji te kat. občine do točke, oddaljene približno pol kilometra severno od cerkve Sv. Jerneja. Končno poteka v skoro popolnoma vzhodni smeri do vzhodne meje kat. občine Sv. Jernej, ki jo doseže v neki točki nekako 1 km južno od Sv. Lovrenca. Po tej določitvi mej ostanejo Avstriji razen cele občine Sobote še nekako dve tretjini kat. občine Mlake, skoro vsa kat. občina Radvanje in severni del kat. občine Sv. Jernej.« ⁶⁵

Po treh mesecih, odkar se je razmejitvena komisija sestala, je bil to prvi pravi rezultat njenega dela. Toda slovenska stran se je počutila precej izigrano. »Z žalostjo moramo ugotoviti, da se zavezniški zastopniki niso niti najmanje ozirali na dejanske razmere obmejnih krajev, da niso interesov obmejnega prebivalstva niti najmanje vpoštevali, ampak sklepali določbe, ki v nobenem oziru niso v skladnosti z gospodarskimi

59 *Jugoslavija*, 26. 10. 1920, 1.

60 *Tabor*, 26. 10. 1920, 3.

61 *Murska straža*, 4. 11. 1920, 2.

62 *Tabor*, 10. 11. 1920, 3.

63 *Jutro*, 16. 11. 1920, 2.

64 *Jutro*, 17. 11. 1920, 2.

65 *Jugoslavija*, 17. 11. 1920, 2.

narodnostnimi in tudi ne administrativnimi razmerami pokrajine. / ... / Tako nam je n. pr. dobro znano, da je občina Mlake popolnoma slovenska, istotako so tudi v Radvanju in pri Sv. Jerneju Slovenci v večini. Ne samo to: gospodarsko težijo vsi ti kraji proti Dravi, torej na jugoslovansko stran. Vuzenica, Muta, Marenberk, to so trgovska središča, kamor je gravitiralo vse življenje teh na gozdovih bogatih občin.«⁶⁶

Slovenska javnost je bila ogorčena. Nepravilna meja do Urbana je bila, po njenem mnenju, rezultat površne obravnave komisije, ki bi morala upoštevati razvodne meje, v bistvu pa je postopala zelo proavstrijsko, s čimer se je meja pomaknila na jug.⁶⁷ »Člani komisije so se neštetokrat mudili na meji, si ogledovali kraje, zasliševali prebivalstvo ter proučevali gospodarske in narodnostne razmere. / ... / Prvi odsek državne meje je določen tako, da ne zadovoljuje ne države ne prebivalstva. Meja teče tako, da je prebivalstvo prizadetih krajev gospodarsko na slabšem, kakor je bilo prej. Tudi narodnostne razmere se niso zadostno vpoštevale.«⁶⁸ Razmejitvena komisija je po njenem mnenju zagrešila veliko napako, »ker je občine Sobota, Mlake, Radvanje in Sv. Jernej v celoti ali pa razkosane pridelila avstrijski državi«. Demarkacijska črta bi bila po mnenju slovenskega tiska veliko boljša izbira, saj so bili prebivalci z njo zadovoljni, nad novo mejo pa je vladalo popolno razočaranje.⁶⁹

Na vseh koncih in krajih je bilo čutiti nezadovoljstvo z delom komisije. Na odseku Sv. Lovrenc–Sv. Duh si časopisje še zmeraj ni obetalo nič dobrega, saj naj bi imeli »Nemci pripravljenih celo vrsto napadov na naše interese«. Še večjo težo pa je postavljalo na zadnji odsek Sv. Duh–Mura, kjer je avstrijska delegacija »v nasprotju z mirovno pogodbo in z dosedanjimi pooblastili razmejitvene komisije« že zahtevala, da se »državna meja izpelje po nekem grebenu Slovenskih goric, a ne po Muri«, s čimer bi »meja tekla kake pol ure od Maribora, tako da bi bil del Leitersberga že v Avstriji«.⁷⁰

Krivična razmejitev je polnila strani slovenskega tiska. »Kdor bo na karti gledal idealno ravno črto od Košenjaka do Sv. Lovrenca, se mu bo morda zdelo, da razmejitve vendar ni tako krivična, ker se precej drži idealne črte in ker celo naša država dobi severno od te črte nekoliko več sveta, kakor Avstrija na južni strani te črte. A v naravi stoji stvar drugače. Idealna črta bi bila merodajna za pravično razmejitve le takrat, če bi ozemlje severno in južno od te črte bilo v enakem razmerju v rokah Slovencev in Nemcev in če bi ta idealna črta odgovarjala tudi gospodarsko-prometnim razmeram.« Katastrske občine »Mlake, Št. Jernej in Radvanje« je mejna črta presekala. »Tu je na podlagi uradne statistike l. 1910 narodnostno razmerje bilo naslednje: 510 Slovencev in 223 Nemcev. Dolžnost razmejitvene komisije bi torej bila, v duhu mirovne pogodbe in instrukcij te občine tudi severno od idealne črte priklopiti Jugoslaviji, kolikor to sploh dopuščajo v mirovni pogodbi določene mejne točke. Da so pa avstrijsko ozemlje raztegnili sploh še južno od idealne črte, je naravnost kričeča krivica za nas.«⁷¹

66 *Tabor*, 13. 11. 1920, 3.

67 *Tabor*, 17. 11. 1920, 1.

68 *Murska straža*, 18. 11. 1920, 1.

69 *Ibid.*

70 *Ibid.*

71 *Prim. Straža*, 25. 11. 1920, 1, 2.

Napete razmere so dosegale vrelišče. Časopisje je poročalo, da do tega »gotovo ne bi bilo prišlo, ko bi naša vlada pravočasno razlastila pruske naseljence, ki jih je ‚Südmark‘ naselila po vseh obmejnih občinah in odločno stopila na prste domačim hujškačem«. Prav tako je pritiskalo na vlado, naj vendarle zastraži mejo pred prihodom agitatorjev iz Avstrije in da naj okrepi navzočnost jugoslovanskih orožnikov ob meji.⁷² Ob takšnih razmerah in ob silovitem nemškem pritisku, ki je mejo že postavil »pol ure nad Mariborom, pod Št. Iljem in preko Slov. goric in že osvojil celo Apaško kotlino«, se je razmejitevna komisija »zatekla« v Pariz, ki je na koncu vendarle odločil, »da ostane meja med Jugoslavijo in Nemško Avstrijo Mura«.⁷³

Slovenska stran je le dobila zadoščenje, saj se je položaj v tednu dni za njo (vsaj delno) izboljšal. »Splaval je po vodi up nemško-avstrijske delegacije pri razmejitveni komisiji, da doseže s spretno diplomatsko akcijo pri konferenci veleposlanikov v Parizu za Avstrijo ugodno rešitev mejnega vprašanja ob Muri«, je navdušeno pisalo časopisje. »Tako bo tvoril našo definitivno mejo na severovzhodu tok Mure. S tem pa se naša delegacija nikakor ne sme zadovoljiti. Ker so Nemci tukaj pogoreli, bodo sedaj napeli vse sile, da vsaj severnozapadno in zapadno od Maribora dosežejo zase ugodno odločitev v mejnem vprašanju. / ... / Napnimo vse sile, da ob za nas tako žalostnem uspehu ob meji med Košenjakom in Sv. Lovrencem ne prodrejo tudi v tem odseku.«⁷⁴ Časopis je vzel v pretres še Apaško kotlino, ki je sicer po mirovni pogodbi nedvomno pripadla Jugoslaviji, toda v isti sapi mu njena prihodnost ni dala miru. »Uverjeni smo, da Jugoslavija v vprašanju Apačke kotline ne more niti za korak popustiti, ker ne gre toliko za par vasi in njiv, kolikor za gospodarsko-politične, strateške in prometne interese naše države na Muri kot državni meji. / ... / Nedvomno bi imeli tudi mi Jugoslovani zahteve, ki posegajo v sedanje avstrijsko ozemlje in ki jih lahko utemeljimo s tehtnimi dokazi, tako n. pr. zahtevo glede Radgone kot vezi med Slov. goricami in Prekmurjem, toda naša delegacija si ne drzne tako daleč izpostavljati mirovne pogodbe, ki je že zaključena in ratificirana ter obvezna za obe državi.«⁷⁵ A kljub temu, da je mejo določala Mura, se je pojavil nov problem: »Kateri je glavni tok Mure, ker jih ima Mura več ravno v obmejnem dela med Avstrijo in Jugoslavijo.« Vprašanje glavnega toka Mure je tako povzročilo nov spor med jugoslovanskimi in avstrijskimi delegati.⁷⁶ »Nemškoavstrijska in jugoslovanska delegacija ste se 11. t. m. (decembra, op. a.) posvetovali o glavnem teku reke Mure zaradi točne določitve mejne črte po reki.«⁷⁷

Medtem je časopisje vse bolj opozarjalo na kompetence komisije. Po slovenskem neuspehu pri Sv. Duhu, ko je Avstrija mejo premaknila precej proti jugu, so se konec leta pričeli vrstiti članki, ki so dvomili o nepristranosti komisije. »Delo komisije se omejuje le na to, da sme a) izvesti natančno razmejitev v odsekih, omenjenih v mirovni pogodbi kot mejne črte, ki se morajo določiti na ozemlju samem, b) izvesti

72 *Jugoslavija*, 24. 11. 1920, 2.

73 *Straža*, 26. 11. 1920, 1.

74 *Jugoslavija*, 1. 12. 1920, 2.

75 *Murska straža*, 10. 12. 1920, 2.

76 *Straža*, 13. 12. 1920, 3.

77 *Murska straža*, 17. 12. 1920, 2.

revizijo mejne črte, označene v mirovni pogodbi kot administrativna meja, to pa le, ako predloži tako zahtevo ena izmed interesiranih držav in se večina komisije strinja s predlogom, c) predložiti kako v mirovni pogodbi imenoma navedeno točko, ako se to zgodi s soglasnim sklepom celotne komisije, vštveši zastopnike obeh zainteresiranih držav, d) sestaviti zapisnike oziroma dogovore, ki se nanašajo na ureditev vseh državnopravnih vprašanj, ki nastanejo vsled razmejitve.« Časopisje sicer ni neposredno obtoževalo komisije, toda »med vrsticami« je bralec mogel prebrati prav to. »Razmejitvena komisija je torej pooblaščen, da le v nekaterih posebnih primerih ne bistveno izpremeni osnutek vrhovnega sveta, v kolikor bi to upravičevali krajevni gospodarski interesi, nikakor pa pri tem ne sme biti merodajna narodnost, jezikovni, verski ali vojaški oziri.«⁷⁸

Kakorkoli, konec leta se je bližal, časopisje pa je ugotavljalo, da je »pariška konferenca veleposlanikov« kot izhodišče za ureditev meje med Sv. Duhom in Muro določila »križišče razvodja med Dravo in Sakovo (Pesnica, op. a.) z administrativnimi mejami med okrajema Maribor in Lipnico, t. j. približno 200 m vzhodno od cerkve Sv. Duha. Nadalje je konferenca odločila, da se smejo na administrativni meji med Sv. Duhom in Muro izvršiti po potrebi malenkostne izpremembe. Na temelju te odločitve so se dne 28. t. m. (decembra, op. a.) vršila med jugoslovenskimi in avstrijskimi delegati pogajanja, ki so, izvzemši majhen del, dovedla do načelnega sporazuma.«⁷⁹ Toda neuspešnih pogajanj, ki so pripeljala do določitve meje pri Sv. Duhu, slovenski tisk ni mogel preboleti. Sv. Duh je označeval kot fiasko, kot katastrofo, Avstrija pa je očitno precej bolje lobirala, saj je na koncu dosegla mejo, ki se ni povsem skladala z mirovno pogodbo in mejnimi kartami. »Glavni del župnije Sv. Duha tvori davčna občina Veliki Boč, katero razvodnica deli v severni in južni del; slednji se spušča strmo proti Dravi. V tej občini je leta 1910 bilo 99.3 % Slovencev (707) in le pet Nemcev. Vkljub vsemu pritisku od svetne in cerkvene oblasti se je tu ohranil slovenski živelj. V gospodarskem oziru imajo ti kraji glavni dohodek iz lesa, ki ga v veliki množini spravljajo k Dravi. Povsem pravično in naravno bi torej bilo, da se mejo potegne ali po bivši demarkacijski črti, ali vsaj ob meji davčne občine Veliki Boč in tako skrajša velik zavoj, ki ga dela razvodnica. S tem bi se rešila enotnost župnije, davčne občine in šolskega okoliša Sv. Duha.« Ne komisija ne »Pariz« tega očitno nista upoštevala. »Okrajna meja je državna meja že od Sv. Duha, 200 metrov od cerkve. S tem se napravi velika zareza avstrijskega ozemlja v naše ozemlje globoko proti Dravi, raztrga se cela župnija in šolski okoliš Sv. Duha ter katastralna občina Veliki Boč. Župna cerkev pride v Jugoslavijo, pa tik ob mejo, nova šola in pokopališče pa v Avstrijo! Mi izgubimo skoraj vso popolnoma slovensko občino Veliki Boč, potem katastralno občino Pesnica, kjer je leta 1910 bilo 54.14 % (431 Slovencev in 363 Nemcev) Slovencev in Klanjec s 85.9 % (376) Slovencev (63 Nemcev). V bodočo veliko Nemčijo pridejo vrhovi vzhodno od Sv. Duha, ki tako obvladujejo celo Dravsko dolino in Maribor.«⁸⁰

78 *Jugoslavija*, 22. 12. 1920, 2.

79 *Slovenec*, 30. 12. 1920, 2.

80 *Straža*, 31. 12. 1920, 1.

Kljub zapletom sta jugoslovanska in avstrijska delegacija v začetku novega leta vendarle dosegli dogovor. »V načelu je sporazum že dosežen in se vrše sedaj podrobna pogajanja le glede meje zapadno od Sv. Jurija na Pesnici. Med obema delegacijama se je dosegel sporazum tudi glede delne revizije mejne črte pri Sv. Duhu. V smislu te revizije pripade nam en del občine Veliki Boč, vendar pa zahtevajo Nemci kot kompenzациjo za to koncesijo, da se potegne mejna črta v občinah Slatina, Slatinski dol in Špičnik nekoliko bolj proti jugu oziroma vzhodu.«⁸¹ Jugoslavija je tako dobila »v posest strateško važno postojanko ‚Jarčev Vrh‘ (Jarzkogel), visok 988 m, kateri dominira nad Falo in Selnico. Kot kompenzациjo za to ozemlje pa so jugoslovanski člani komisije morali odstopiti Nemški Avstriji lepe dele Slovenskih goric.« Pri Sv. Juriju ob Pesnici »izgubimo največ Slovencev mariborskega okraja«, pri Špičniku pa »zelo lepa in bogata vinorodna posestva.«⁸² Natančna meja je bila določena »od Sv. Duha v vzhodni smeri južno od Šmirenbergerjevih ribnikov v dolino Radovičevega potoka, tako da pripade približno pol občine Veliki Boč Jugoslaviji. Od tod se nadaljuje meja zapadno od Jurskega vrha ter sledi Kamrerjevemu potoku, tako da pripade približno tretjina katastralne občine Pesnica in katastralna občina Vrhovci Avstriji. Nato se nadaljuje meja približno 2 km po sedanji administrativni meji med okrajnim glavarstvom Maribor in Lipnica do kote 472 južno od Rač, vsled česar pripadejo severni del občine Špičnik, Slatinski dol in Slatina Avstriji. Od vrha 472 dalje je v splošnem ostala v veljavi prejšnja meja med okrajnim glavarstvom Lipnica in Maribor ter so se izvršile le malenkostne iz gospodarskih ozirov potrebne izpremembe.«⁸³

Po polletnem delu je razmejnitvena komisija v glavnem dovršila svoje delo. Toda slovenska javnost ni bila zadovoljna, saj meja ni šla po razvodju (Košenjak–Sv. Ilj), kar bi bila najbolj logična poteza »iz geografičnega, gravitacijskega, ekonomičnega, administrativnega in stratežičnega vzroka«. Prav tako bi komisija morala vasi obdržati v celoti, ne pa da je nekatere razdelila na pol. Komisija je sicer prisodila »nad Falo nam v prilog stratežično važno mejo čez Jarčev hrib ter nam s tem dodelila večino občine Veliki Boč.«⁸⁴ Najbolj kritično je o izgubah pisala mariborska *Straža*. Menila je, da so bile »po večini slovenske občine Boč, Gradišče, Klanci, Vrhovci, Pesnica, Star potok, Špičnik, Slatina, Račane, Belič, Špiljska Kresnica in Špilje, ki štejejo po ljudskem štetju leta 1910 okoli 6000 Slovencev, vržene v žrelo gladnemu nemškemu volku«. Krivca je iskala v slabi diplomaciji, ki se ji je zdelo »prebagatelno se kregati za naše severne slovenske kraje.«⁸⁵ Na te očitke se je odzval član jugoslovanske delegacije Leonid Pitamic in pojasnjeval, da za navedene občine sploh ni bilo drugačne rešitve, saj da je šlo le za »administrativno granico od Sv. Duha do Mure severovzhodno od Št. Ilja«, dolge razprave jugoslovanske in avstrijske delegacije pa so na koncu pripeljale do sporazuma (Jugoslaviji torej južni del občine Veliki Boč – okrog 640 hektarjev, Avstriji pa deli katastrskih občin Vrhovci, Pesnica, Špičnik, Slatinski dol, Slatina ter

81 *Tabor*, 13. 1. 1921, 2.

82 *Straža*, 21. 1. 1921, 2.

83 *Jutro*, 22. 1. 1921, 3. Prim. Zorn, »‘Murska straža’,« 421.

84 *Tabor*, 23. 1. 1921, 1.

85 *Straža*, 24. 1. 1921, 1.

nekoliko mejnih parcel na severnem delu meje – okrog 540 hektarjev). Strinjal se je, da meja sicer ni »sijajna«, vendar je menil, »da smo dosegli vse to, kar je bilo pri danih razmerah mogoče«. ⁸⁶

Razprtije znotraj slovenske strani so se kmalu umirile, saj se je tudi časopisje zavedalo, da njegove besede niso iz trte zvite. Toda nezadovoljstvo z delom komisije ni ponehalo. Nepojmljivi ukrepi komisije so privedli do tega, da so bila tudi »nekatera posestva razdeljena med obe državi. Neki posestnik na Špičniku ima stanovanjsko poslopje v Jugoslaviji, gospodarsko pa v Avstriji. Tudi posamezne vasi so raztrgane: šolo imajo v naši državi, cerkev pa v Avstriji, ali pa obratno. Ponekod je bila potegnjena meja kar preko njiv in vinogradov.« ⁸⁷ Stališče javnosti je delil tudi Josip Hohnjec, ki je bil v Beogradu v zvezi s tem precej dejaven. Ministrskemu predsedniku Nikoli Pašiću je poslal protest, češ da je »razmejitvena komisija severno državno mejo med našo državo in avstrijsko republiko na ozemlju nekdanje Štajerske v podrobnostih določila tako, da so naši slovenski interesi zelo prikrajšani, in sicer v narodnem, gospodarskem in kulturnem oziru«, in zahteval revizijo oškodovanih delov. ⁸⁸

Jeza na eni in žalost na drugi strani sta polnili slovensko časopisje. Še posebej je bodla meja pri Sv. Juriju ob Pesnici, kjer je »razen par hiš, ki imajo rodbinske in kupčijske zveze z lipniškim okrajem, velika večina takih naših ljudi od nas odrezana, ki niso svoj živ dan imeli nikakšnih zvez na ono stran«. Prav tako je sodu izbijalo dno dejstvo, »da je ozemlje na Boču, ki je pripadlo nam, desetkrat manj vredno nego rodovitni deli občin Pesnica, Vrhovci, Špičnik, Slatina, Svečina, Plavč in Št. Ilj«. Avstrijska delegacija je bila, tako časopisje, tudi precej bolj podjetna, saj je »na lice mesta povabila vse bližnje in daljne nemške posestnike ob meji tostran in onstran razvodnice, a naših ljudi naša komisija v veliki večini ni prav nič obvestila o svojem prihodu«. ⁸⁹

Toda vsakršno pisanje je bilo bolj kot ne zaman, saj je bila meja pravzaprav že določena. Mogoči so bili zgolj še »kozmetični« popravki oziroma detajli. V ta namen je bila sredi februarja imenovana posebna komisija. »V torek 15. februarja pričetek poslovanja v Ceršaku, v sredo 16. februarja v Sladkem Vrhu, četrtek 17. februarja v Gornjem Cmureku, v petek 18. februarja v Žepovcih, v soboto 19. februarja v Apačah, v nedeljo 20. februarja v Gornji Radgoni.« Okrajna glavarstva so na ogled povabila zainteresirane občine, župani pa so bili pozvani, naj prinesejo s seboj katastrske mape. ⁹⁰ Tudi pariška veleposlaniška konferenca je po zaslišanju strokovnjakov odločila, da so »razvodnice v načelu neizpremenljive, da se pa smejo izpremeniti na točkah, kjer bi razvodnice sekale kako hišo, in po zaslišanju interesentov tako, da se napravi majhen ovinek, da se prizadeti obvarujejo škode«. ⁹¹ Na terenu je bil vse dejavnejši tehnični del komisije, ki je postavljal mejnike in »zarisoval« mejo. Toda njihovo delo je oviralo

86 *Slovenec*, 29. 1. 1921, 1. Prim. Tone Zorn, »'Deutsche Grenzschutz' in razmejitvev na Štajerskem v letih 1919–1922,« *Casopis za zgodovino in narodopisje* 51, št. 1 (1980): 175.

87 *Jutro*, 25. 1. 1921, 3.

88 *Slovenec*, 25. 1. 1921, 1. Prim. Zorn, »'Murska straža,« 421, 422.

89 *Straža*, 9. 2. 1921, 1.

90 *Straža*, 14. 2. 1921, 2.

91 *Slovenec*, 26. 2. 1921, 2.

nezadovoljno obmejno (nemško) prebivalstvo. Na Kapli je denimo »navalila druhal kakih 80 avstrijskih Nemcev in obmejnih nemškutarjev na mirno delujoče razmejitvenike, izruvala vse že tam postavljene mejnike, opsovala tehnični oddelek in ga pregnala z dela.«⁹² Okrajno glavarstvo Slovenj Gradec je nemudoma uvedlo kazensko preiskavo, po kateri so bili aretirani »dne 17. marca 1921 sledeči možje iz Kaple: posestnik Alojz Grager, kmet. sin Josip Pavlič, posestnik Jakob Kerbis, župnik Aleksander Lenz, trgovec Peter Hermann, posestnik Franc Vollmayer.«⁹³ Poškodovanje ali prestavljanje mejnih kamnov je bilo precej pogosto, za to dejanje pa je bila zagrožena kazen treh mesecev zapora oziroma visoka denarna kazen.⁹⁴ »Razbiti so mejniki na celi črti od Špilja do Dravograda. Vidi se, da je razbitje mejnikov organizirano. Najbrž v Gradcu.«⁹⁵

Kljub jugoslovansko-avstrijskemu dogovoru meja pariškim diplomatom še zmeraj ni popolnoma »odgovarjala«, saj so se odločili, da »morajo vijugo na Kresnici in Št. Ilju spremeniti, da bo meja bolj ravna. Na ta način dobi Jugoslavija še eno slovensko posest občine Špilje (Cvilak) in več gozdnih in drugih parcel nemških posestnikov v bližini Thalerjevega veleposestva na Kresnici, a Slovenec Bračko iz Št. Ilja zgubi svoje lepe vinske gorice na kresniški strmini. / ... / Tako odpade cela visoka Kresnica N. Avstriji, a visoki Plavč pa Jugoslaviji.« S tem »kupčkanjem« ni bila na koncu zadovoljna nobena stran.⁹⁶ Bračko je pri postavljanju mejnikov celo »odločno ugovarjal in zahteval, da ostane on kot zaveden Jugoslovian v jugoslovanski državi. Mož ni odnehal. In posrečilo se mu je, da so morali njegovo posestvo zopet prideliti jugoslovanskemu ozemlju.«⁹⁷

Določitev meje severno od Maribora je bila v glavnem zaključena, Mura pa je bila določena kot mejna reka od Šentilja do Radgone. Na celotnem odseku so potekala tehnična dela. Tehnični odsek je izdelal štiri karte v merilu 1 : 25.000: od Mure pri Šentilju do Sv. Jurija, od Mure do Sv. Duha, od Starega potoka do Sv. Lovrenca in od Sv. Lovrenca do Košenjaka.⁹⁸ »Zbirajo in popisujejo se sedaj vsi katastralni in topografski podatki. Svrha tega dela je, da se more nova meja v zemljevidih kakor tudi po katastru pravilno označiti.«⁹⁹ Oktobra je časopisje poročalo, da je »razmejitev na bivšem štajerskem ozemlju že docela dovršena, in sicer od Radgone do Košenjaka. Postavljeni so tudi v smislu pogodbe določeni mejniki ter so tudi izdelani vsi potrebni zemljoknjižni načrti in izročeni oblastem, ker se bo v kratkem izvedla na tem ozemlju končnoveljavna zasedba.«¹⁰⁰ Prvega oktobra je razmejitvena komisija sklenila, da se ima »počenshi s 1. novembrom vršiti okupacija teritorija, ki pripada dotični državi, na delu meje od kote 196 (približno 3 km jugovzhodno od Radgone) do kote 1522 (Košenjak). Efektivna okupacija se izvrši 1. novembra 1921 opoldne na sledeči način:

92 *Straža*, 18. 3. 1921, 2.

93 *Straža*, 21. 3. 1921, 2.

94 *Tabor*, 12. 4. 1921, 3.

95 *Straža*, 6. 6. 1921, 2.

96 *Straža*, 11. 4. 1921, 1.

97 *Straža*, 27. 5. 1921, 2.

98 König, »Die Festlegung von Staatsgrenzen,« 486, 487.

99 *Tabor*, 30. 5. 1921, 2.

100 *Tabor*, 15. 10. 1921, 1.

Oblasti avstrijske republike zasedejo ozemlje, ki pripada tej državi, oblasti kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev pa ozemlje, ki pripada tej kraljevini. Vsled sporazuma med obema interesiranima vladama ima vsak stanovalec ali posestnik na ozemlju, kjer se vrši okupacija, pravico, da se preseli in da prenese do 1. januarja 1922 vso svojo imovino na ozemlje one države, pod oblastjo katere je živel pred okupacijo.«¹⁰¹

Toda Avstrija si je še pozno v jesen 1921 prizadevala, da bi zase pridobila Apaško kotlino. Nemško časopisje je vztrajno naglašalo, da želi apaško prebivalstvo k Avstriji, rovarjenje proti novi državi pa je bilo na dnevnem redu.¹⁰² Ko je septembra 1921 komisija obiskala Radgono, župan Franz Kamniker seveda ni pozabil omeniti, komu bi morala dejansko pripadati Apaška kotlina.¹⁰³ Tudi nemško časopisje ni skrivalo nezadovoljstva, ko je novembra poročalo, da se nemški napisi na občinskih tablah zamenjujejo s slovenskimi.¹⁰⁴ Menilo je, da je treba narediti vse, da se vprašanje kotline reši v korist Avstrije in tamkajšnjega nemškega prebivalstva.¹⁰⁵ Ne glede na to je zadeva vendarle napredovala do te mere, da sta bili okrajni sodišči v Cmureku in Radgoni primorani predati Jugoslaviji »zemljiške knjige in pupilarne spise glede onih občin, katere spadajo v smislu mirovne pogodbe k naši državi. / ... / S tem je tudi dejansko pokopan sen naših obmejnih neprijateljev na odcepitev Apaške kotline. Sodnija v Zg. Radgoni je sprejela sledeče knjige občin, kjer sedaj izvršuje ona sodstvo in sicer: Vratni vrh, Vratna vas, Apače, Črnce, Drobtince, Konjišče, Lutverci, Nasova, Plitvice, Plitvički vrh, Podgorje, Segovci, Žiberi in Žepovci. Sodnija pri Sv. Lenartu je prejela Dražni vrh, Grabe, Lukavce, Rožengrund, Ščavnico, Trate in Velko.«¹⁰⁶

* * *

Jugoslovansko-avstrijska meja je bila na štajerskem odseku konec leta 1921 tako dokončno definirana. Junija 1922 je komisija določila zadnje podrobnosti, s čimer je meja postala končno veljavna. Kljub temu so se še vedno pojavljali primeri protidržavne agitacije, komisija pa je še aprila 1922 prejela prošnjo dela vaščanov Ojstrice nad Dravogradom za priključitev k Avstriji.¹⁰⁷ Avstrijsko časopisje medtem ni skrivalo nezadovoljstva. Menilo je, da je meja krivična, da je bilo Avstriji odvzetega precej ozemlja, da meja poteka po nepomembnih vodotokih, da del posestva in celo kmetije, meja pa da bi morala potekati po Dravi, ki je v bistvu v celoti pripadla Jugoslaviji.¹⁰⁸

101 *Tabor*, 30. 10. 1921, 1.

102 Prim. *Tabor*, 26. 11. 1921, 2. Zorn, »'Deutsche Grenz wacht',« 173–75. Dušan Ščap, »Vprašanje (Apaškega polja) Apaške kotline 1919–1921 iz zornega kota poročanja avstrijskih časopisov,« v: *Zbornik soboškega muzeja* 25, ur. Branko Kerman (Murska Sobota: Pomurski muzej, 2019), 321–24. Zorn, »'Murska straža',« 422–24.

103 Zorn, »'Deutsche Grenz wacht',« 177.

104 *Grazer Tagblatt*, 6. 11. 1921, 6.

105 *Grazer Tagblatt* (Morgenblatt), 11. 12. 1921, 21.

106 *Tabor*, 24. 5. 1922, 3.

107 SI PAM/0645/003/00791 Kazenski spis Okrožnega sodišča Maribor XI 488/22 (Turner, Josef – protidržavna agitacija za Nemško Avstrijo), 1922 (Združeni dokumenti).

108 *Grazer Tagblatt*, 13. 10. 1922, 2.

Toda vsakršno naprezanje avstrijskega tiska je bilo zaman. Mednarodni del komisije je bil že julija 1922 razpuščen, do zaključka tehničnih del pa so v komisiji ostali samo še predsednik Craven in delegaciji obeh zainteresiranih držav.¹⁰⁹ Končni zapiski o razmejitvenem delu so bili podpisani čez dobro leto, 31. oktobra 1923, formalno pa je komisija svoje delovanje zaključila 17. novembra 1923.¹¹⁰ »Predsednik Craven je odpotoval v Pariz, da izroči elaborat v treh izvodih veleposlaniški konferenci, ki dostavi po en izvod Jugoslaviji in Avstriji, dočim ostane tretji izvod v Parizu.«¹¹¹ Meja, ki jo je razmejitvena komisija začrtala pred sto leti na Štajerskem, je (razen med drugo svetovno vojno) slabih 70 let delila Republiko Avstrijo in Jugoslavijo, danes pa določa državno mejo med Republiko Slovenijo in Republiko Avstrijo.¹¹²

Viri in literatura

Arhivsko gradivo

- SI PAM – Pokrajinski arhiv Maribor:
 - SI PAM/0645/003/00791 Kazenski spis Okrožnega sodišča Maribor XI 488/22 (Turner, Josef – protidržavna agitacija za Nemško Avstrijo), 1922 (Združeni dokumenti).
- StLA – Steiermärkischer Landesarchiv:
 - Stenographisches Protokoll über die 28. Sitzung der steiermärkischen provisorischen Landesversammlung am 7. Mai 1920, 545–48.

Časopisje

- *Arbeiterwille*, 1920.
- *Grazer Tagblatt*, 1919–1921.
- *Jugoslavija*, 1920.
- *Jutro*, 1920, 1921, 1923.
- *Marburger Zeitung*, 1920, 1923.
- *Mariborski delavec*, 1920.
- *Murska straža*, 1920.
- *Nova Doba*, 1920.
- *Slovenec*, 1920, 1921.
- *Slovenski narod*, 1920.
- *Straža*, 1920, 1921.
- *Tabor*, 1920–1922.

109 *Tabor*, 13. 7. 1922, 1. Prim. König, »Die Grenze mit dem Serbisch-Kroatisch-Slowenischen Staat,« 138, 139.

110 König, »Die Staatsgrenzen Österreich,« 146.

111 *Jutro*, 2. 11. 1923, 3. *Marburger Zeitung*, 7. 11. 1923, 3.

112 Sieghard Morawetz, »Die steirisch-südslawische Grenze zwischen Hühnerkogel und Kutschenitz,« *Zeitschrift des Historischen Vereins für Steiermark* 16 (1968): 19–31.

Literatura

- Čuček, Filip. »'Volkovi in hijene'. Primeri 'obračuna' s spodnještajerskim nemštvom (in vsenemške 'obrambe domovine') v prevratni dobi.« *Prispevki za novejšo zgodovino* 61, št. 2 (2021): 67–102.
- Dolenc, Ervin. »Deavstrizacija v politiki, upravi in kulturi v Sloveniji.« V: *Slovensko–avstrijski odnosi v 20. stoletju*. Ur. Dušan Nečak et al. 81–94. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2004.
- Ferlež, Jerneja (ur.). *Nemci in Maribor*. Maribor: Umetniški kabinet Primož Premzl, 2012.
- Jenuš, Gregor. *Ko je Maribor postal slovenski*. Maribor: ZRI dr. Franca Kovačiča, 2011.
- Hartman, Bruno. »Prevrat v Mariboru.« *Studia Historica Slovenica* 2, št. 1 (2002): 192–201.
- Klemenčič, Matjaž. »Germanizacija slovenske Štajerske, ki jo je preprečil poseg generala Rudolfa Maistra.« *Časopis za zgodovino in narodopisje* 82, št. 2–3 (2001): 49–66.
- König, Heinz. »Die Festlegung von Staatsgrenzen. Der maßgebliche Beitrag der Geodäten zur Realisierung von Grenzen,« *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs* 9, št. 2 (2019): 471–97. 10.1553/BRGOE2019–2s471.
- König, Heinz. »Die Grenze mit dem Serbisch–Kroatisch–Slowenischen Staat.« V: *Der Vertrag von St. Germain*, Kommentar. Herausgegeben von DDr. Herbert Kalb, Dr. Thomas Olechowski, Dr. Anita Ziegerhofer unter Mitwirkung von Laura Rathmanner und Stefan Wedrac. 132–40. Wien: MANZ'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2021.
- König, Heinz. »Die Staatsgrenzen Österreich.« *Österreichische Zeitschrift für Vermessung und Geo-information* 85, št. 2 (1997), 142–49.
- Morawetz, Sieghard. »Die steirisch–südslawische Grenze zwischen Hühnerkogel und Kutschenitz.« *Zeitschrift des Historischen Vereins für Steiermark* 16 (1968): 19–31.
- Penič, Lojze. *Boj za slovensko severno mejo 1918–1920*. Maribor: Muzej narodne osvoboditve, 1988.
- Perovšek, Jurij. *Slovenska osamosvojitve v letu 1918*. Ljubljana: Modrijan, 1998.
- Perovšek, Jurij. *Slovenski prevrat 1918*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2018.
- Rahten, Andrej. *Po razpadu skupne države*. Celje: Celjska Mohorjeva družba; Celovec: Mohorjeva družba; Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2020.
- Rathmanner, Laura R. »Kommissionen, Ausschüsse, Tribunale: Internationale Einrichtungen im Staatsvertrag von St. Germain.« *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs* 10, št. 1 (2020): 87–123. 10.1553/BRGOE2020–1s87.
- Ščap, Dušan. »Vprašanje (Apaškega polja) Apaške kotline 1919–1921 iz zornega kota poročanja avstrijskih časopisov.« V: *Zbornik soboškega muzeja* 25. 313–24. Ur. Branko Kerman. Murska Sobota: Pomurski muzej, 2019.
- Zajšek, Boštjan. »'Raje pa hočemo nemško umreti, kakor laško ali slovensko trohneti' – mariborski Nemci v letu 1918.« *Studia Historica Slovenica* 19, št. 2 (2019): 419–466.
- Zajšek, Boštjan. *Jugoslavija prihaja*. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2018.
- Zorn, Tone. »'Deutsche Grenzwatch' in razmejitve na Štajerskem v letih 1919–1922.« *Časopis za zgodovino in narodopisje* 51, št. 1 (1980): 165–81.
- Zorn, Tone. »'Murska straža' o slovenski severni meji in o Prekmurju v letih 1919/1922.« *Zgodovinski časopis* 34, št. 4 (1980): 413–30.

Filip Čuček

**“EVERY POSSIBILITY FOR SECURING ANY
REMAINING PIECE OF SLOVENIAN LAND AT THE LAST
MOMENT HAS BEEN CALCULATED IN ADVANCE.”**

THE ACTIVITIES OF THE INTERNATIONAL DELIMITATION COMMISSION
IN STYRIA BETWEEN 1920 AND 1923

SUMMARY

During the long 19th century, the German-speaking population perceived Lower Styria as a borderland, as a few German-language enclaves existed in the province, while the Slovenian side increasingly equated the linguistic border with the national one. After the collapse of the Monarchy, the Germans were unwilling to give up their former property status in the north (the city of Celje was too far south and therefore no longer in the German sphere of interest). Moreover, they wanted to annex the strategically and economically important areas (the Drava river valley, the Slovenske gorice mountain range) to the new Austria. On the other hand, the Slovenian side tried to convince the Paris Peace Conference with a linguistic border. The reality, however, was somewhere in between. The actual new border that divided Styria between the two new states was merely a product of the superpowers, the lobbying of both sides, and the natural barriers. In many places, it divided the property of the border population and failed to satisfy either side. However, it became (and remained) an international border between two new states, and its final details were ultimately determined by a special International Delimitation Commission.

In accordance with the Treaty, the Commission had to draw up a work plan, define the border, and identify and mark the disputed areas in the field. The Commission managed, organised, and coordinated the efforts at the border, visiting the disputed areas and checking the border crossing points as necessary. At periodic meetings, it also examined the existing documentation, proposed potential corrections of the border and forwarded them to the governments of both relevant states, and participated in the drafting of new border documents or national border treaties. A technical section operated in the field, carrying out measurements and defining the border points as instructed by the Commission. The Commission, chaired by the head of the English delegation, Lieutenant-Colonel A. J. Craven, was also composed of the Austrian, Yugoslav, Japanese, Italian, and French delegations. The Yugoslav delegation was led by General Ante Plivelić.

However, the Slovenian press was quite sceptical about the selection of delegates, as the work at hand required people who possessed a thorough knowledge of the border issues. As early as July, the Slovenian deputy in the Belgrade National Representation Josip Hohnjec kept emphasising the seriousness of the situation. Both

the Slovenian (Yugoslav) and Austrian side tried to prepare as thoroughly as possible for the arrival of the Commission, which was based in Maribor and started to operate on 12 August, two weeks after its appointment. Its first formal meetings were held as soon as the work began, while a week later, it also started operating in the field. In the proclamation to the border population, which the Commission issued in the German, French, and Slovenian languages, it announced “to the inhabitants of the affected territories that, under Article 29 of the provisions of the Treaty of Saint-Germain, its sole task is to determine in the field (in nature) the borders described in the said Treaty.”

Within three months, the Commission demarcated the first part of the border from Košenjak to Sv. Duh. However, the Slovenian press was disappointed by the delimitation, as the solution was by no means ideal: in several places, the line cut through estates or border villages. Moreover, Austria managed to push it considerably southwards. Therefore, at the end of 1920, articles started to appear that questioned the impartiality of the Commission. Nevertheless, after the New Year, the Commission specified the border all the way to the river Mura. After six months of work, it had mostly completed its efforts by also defining the border along the river Mura as far as the town of Radgona. The Slovenian public was not satisfied, as the line did not follow the watershed (Košenjak – Sv. Ilj). Thus, the dissatisfaction with the Commission’s work failed to abate. However, everything published in the press was mostly in vain, as the border had in fact already been set.

By the spring of 1921, the demarcation north of Maribor had largely been completed, while the river Mura was designated as the border river between Šentilj and Radgona. Technical work was carried out throughout the entire segment. The technical section produced four maps at a scale of 1:25,000: from the river Mura at Šentilj to Sv. Jurij; from Mura to Sv. Duh; from Stari potok to Sv. Lovrenc; and from Sv. Lovrenc to Košenjak. However, even in the late autumn of 1921, Austria still kept trying to acquire the Apaška kotlina basin. The German press insisted that the population of the territory in question wanted to join Austria, and sedition against the new state was an everyday occurrence.

These ambitions were unsuccessful, though. By the end of 1921, the Styrian segment of the Yugoslav-Austrian border had been finalised. In June 1922, the Commission specified the last details, thus finally making it official. Only President Craven and the delegations of the two countries concerned remained in the Commission until the completion of the technical work. On the last day of October 1923, the minutes of the delimitation work were finally signed, and the Commission formally concluded its work on 17 November 1923.